

Zaposlenost članova poljoprivrednih domaćinstava u gospodarstvu i izvan njega

Prof. dr Branko Stancl

Jedna od bitnih karakteristika promjena na selu i u seljačkim gospodarstvima u poslijeratnom razdoblju obilježena je stalnim rastom broja mješovitih gospodarstava, tj. gospodarstava čiji za rad sposobni članovi rade u gospodarstvu i izvan njega i čiji se dohodak sastoji iz poljoprivrede i djelatnosti izvan gospodarstva.

Proces razvoja mješovitih gospodarstava veoma je raznolik po tempu nastajanja i vrstama dopunskih zaposlenja i zarada koje gospodarstva ostvaruju u pojedinim područjima, ali čitav proces ima odgovarajuće razvojne faze i utjecaj na razvoj proizvodnje i ekonomike u individualnim gospodarstvima. U tom pogledu postoji široki spektar ekonomskog značaja proizvodnje, zaposlenosti i dohotka u gospodarstvu i onoga izvan njega u pojedinim gospodarstvima i u pojedinim područjima. Nema sumnje da je, zahvaljujući napretku koji je ostvaren u privrednom razvoju u zemlji, proces razvoja mješovitih gospodarstava dobio takve dimenzije i takav značaj o kome je potrebno voditi računa posebno kod donošenja odgovarajućih mjera agrarne politike na privatnom sektoru poljoprivrede i sela.

U ovom radu, na osnovu statističkih podataka i posebno anketnih podataka Instituta za ekonomiku i organizaciju poljoprivrede u Zagrebu, dat ćemo osnovni pregled zaposlenosti anketiranih gospodarstava u gospodarstvu i izvan njega, ostvareni dohodak u gospodarstvu i izvan njega i to po rajonima i kategorijama gospodarstva.

1. RASPOLOŽIVI PODACI I OBRADA

Podaci koji se koriste u ovom radu potječu od 750 individualnih gospodarstava iz 75 naselja u SR Hrvatskoj.

Gospodarstva su odabrana na osnovu dvoetapnog uzorka od strane Zavoda za statistiku SR Hrvatske i u njima se vrše redovna snimanja u okviru ankete o individualnim gospodarstvima. U obe etape jedinice izbora izabrane su metodom slučajnog izbora. Raspored gospodarstva iz uzorka u odnosu

prema osnovnom skupu (iz popisa poljoprivrede u 1960. god.) dobro se poklapa. Prema vrsti domaćinstava na poljoprivredna gospodarstva otpada 47,2%, a na mješovita 52,8%.

U cilju prikupljanja podataka za širu analizu društveno-ekonomskih kretanja, ekonomike i zaposlenosti individualnih gospodarstava, Institut za ekonomiku i organizaciju poljoprivrede Poljoprivrednog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u sporazumu sa Zavodom za statistiku SR Hrvatske proveo je u istim gospodarstvima dopunsku anketu u 1966. godini. Anketari su za nova snimanja bili posebno obučeni i obavili su ih uz pomoć članova Instituta.

Za analizu zaposlenosti anketiranih gospodarstava u SR Hrvatskoj bit će iskorišteni podaci statističke ankete kao i podaci prikupljeni od strane Instituta za ekonomiku i organizaciju poljoprivrede. Analiza se odnosi na 1966. godinu, a podaci su grupirani po kategorijama gospodarstava (kategorije: do 2 ha, 2—3 ha, 3—5 ha, 5—8 ha i preko 8 ha vlastite površine) i po poljoprivrednim rajonima (I poljoprivredni rajon — Slavonija, II poljoprivredni rajon — Centralna Hrvatska, III poljoprivredni rajon — Goransko-Lički i IV poljoprivredni rajon — Istra i Dalmacija).

2. ZAPOSLENOST RADNE SNAGE ANKETIRANIH DOMAĆINSTAVA

U pojedinim rajonima Hrvatske postoje veoma značajne razlike u uslovima za poljoprivrednu proizvodnju i zaposlenost radne snage individualnih domaćinstava. Te razlike su rezultat kako naslijeđenog historijskog razvoja tako i prirodnih i ekonomskih uslova za poljoprivrednu proizvodnju i ostale privredne djelatnosti. U poslijeratnom, vrlo dinamičnom razvoju naše privrede u tom pogledu nastupile su značajne promjene, koje su djelovale u smislu ublažavanja postojećih razlika, ali i na njihovo produbljivanje. U uslovima naše agrarne strukture pitanje boljeg, potpunijeg i produktivnijeg zaposlenja radne snage individualnih gospodarstava predstavlja jedan od osnovnih ekonomskih problema naše poljoprivrede.

Ne ulazeći u šira razmatranja ovoga veoma kompleksnog i složenog pitanja, mi ćemo na osnovu 750 anketiranih gospodarstava u 1966. godini dati prikaz stanja zaposlenosti radne snage individualnih gospodarstava u gospodarstvu, izvan njega, kao i razlike koje postoje kako po rajonima tako i po kategorijama gospodarstava.

Podaci za 1966. godinu pokazuju da od anketiranih gospodarstava u SR Hrvatskoj, 47,7% ima po nekog, za rad sposobnog člana, zaposlenog izvan gospodarstva, od čega 41,5% odnosi se na stalna zaposlenja, a 6,2% na povremena. Od ukupnog broja stalno zaposlenih, 32,5% ima po jednoga, 7,5% po dva zaposlena, a 1,5% gospodarstava više od 2 stalno zaposlena. Ako ovome dodamo podatak da navedeni broj zaposlenih izvan gospodarstava čini blizu četvrtinu od ukupnog broja za rad sposobnih u anketiranim gospodarstvima SR Hrvatske (tj. 23,5%), onda dobivamo osnovne elemente za ocjenu zaposlenosti raspoložive radne snage u individualnim gospodarstvima i izvan gospodarstava. Od ukupnog broja raspoložive radne snage, preko petine (20,4%) su stalno zaposleni izvan gospodarstva. Ako se ima u vidu činjenica, da se izvan gospodarstva zapošljavaju pretežno mlađa lica, muškarci i uopće lica sa većom radnom sposobnošću, onda se to mora odraziti na seljačka gospodarstva. Mi u ovom radu ne možemo ulaziti u analizu utjecaja koji zaposlenost izvan gospodarstva ima na ekonomiku proizvodnje i rada seljačkih go-

Tabela 1

Broj gospodarstava za zaposlenim izvan gospodarstva

Rajon	Kategorija gospodarstva							Ukupno	%			
	do 2 ha	2—3 ha	%	3—5 ha	%	5—8 ha	%			preko 8 ha	%	
<i>I rajon</i>												
Ukupno anketirana gospodarstva	76	100,0	30	100,0	49	100,0	33	100,0	12	100,0	209	100,0
Broj gospodarstava sa zaposlenim izvan gosp.	48	63,1	9	30,0	12	24,5	8	24,2	—	—	77	38,5
Od toga:												
sa stalno zaposlenima	40	52,6	5	16,7	9	18,4	7	21,2	—	—	61	30,5
sa povremeno zaposlenima	8	10,5	4	13,3	3	6,1	1	3,0	—	—	16	8,0
<i>II rajon</i>												
Ukupno anketirana gospodarstva	120	100,0	71	100,0	72	100,0	58	100,0	19	100,0	340	100,0
Broj gospodarstava sa zaposlenim izvan gosp.	76	63,3	43	60,6	27	37,5	19	32,8	7	36,8	172	50,5
Od toga:												
sa stalno zaposlenima	66	55,0	37	52,1	23	32,0	15	25,9	6	31,6	147	43,2
sa povremeno zaposlenima	10	8,3	6	8,5	4	5,5	4	6,9	1	5,2	25	7,4
<i>III rajon</i>												
Ukupno anketirana gospodarstva	10	100,0	4	100,0	14	100,0	11	100,0	1	100,0	40	100,0
Broj gospodarstava sa zaposlenim izvan gosp.	8	80,0	2	50,0	2	14,4	3	27,3	1	100,0	16	40,0
Od toga:												
sa stalno zaposlenima	8	80,0	2	50,0	1	7,2	3	27,3	1	100,0	15	37,5
sa povremeno zaposlenima	—	—	—	—	1	7,2	—	—	—	—	1	2,5
<i>IV rajon</i>												
Ukupno anketirana gospodarstva	83	100,0	32	100,0	28	100,0	10	100,0	17	100,0	170	100,0
Broj gospodarstava sa zaposlenim izvan gosp.	55	66,3	12	37,5	12	42,8	5	50,0	9	53,0	93	54,7
Od toga:												
sa stalno zaposlenima	52	62,7	12	37,5	12	42,8	4	40,0	8	47,1	88	51,8
sa povremeno zaposlenima	3	3,6	—	—	—	—	1	10,0	1	5,9	5	2,9
<i>Ukupno SR Hrvatska</i>												
Ukupno anketirana gospodarstva	289	100,0	137	100,0	163	100,0	112	100,0	49	100,0	750	100,0
Broj gospodarstava sa zaposlenim izvan gosp.	187	64,7	66	48,2	53	32,5	35	31,3	17	34,7	358	47,7
Od toga:												
sa stalno zaposlenima	166	57,4	56	40,9	45	27,6	29	25,9	15	30,6	311	41,5
sa povremeno zaposlenima	21	7,3	10	7,3	8	4,9	6	5,4	2	4,1	47	6,2

spodarstava, jer je to veoma kompleksan problem. Ovdje možemo samo utvrditi brojčane elemente toga procesa po rajonima i kategorijama gospodarstava, njegovomet kraja 1966. godine i dati neke osnovne karakteristike. Želimo samo istaći da se ovaj u suštini veoma pozitivan proces, od prvoračrednog značaja za napredak poljoprivrede, u svom razvoju veoma raznoliko odražava na individualna gospodarstva i da se adaptacija proizvodnje i ekonomike u novim okolnostima vrši kako pod utjecajem društveno-ekonomskih faktora izvan gospodarstva tako i pod utjecajem prilika u gospodarstvu. To iziskuje potrebu stalnog praćenja ovoga procesa i njegovog društveno-ekonomskog usmjeravanja u interesu razvoja poljoprivrede u cjelini, i upoznavanja života tih domaćinstava.

Po rajonima SR Hrvatske, najveći stepen zaposlenosti izvan gospodarstva postoji u IV polj. rajonu gdje 54,7% gospodarstava ima zaposlene izvan gospodarstva, od čega se čak u 51,8% slučajeva radi o stalno zaposlenima. Od ukupnog broja gospodarstava, koja imaju stalno zaposlene, 10% imaju po dva, a 4,1% više od dva stalno zaposlena izvan gospodarstva. U ovom rajonu gotovo 30% od ukupno raspoložive radne snage u anketiranim gospodarstvima, radi izvan gospodarstva i to gotovo isključivo u stalnim zaposlenjima i nepoljoprivrednim djelatnostima. Uopće, može se ustanoviti da je pojava zaposlenja izvan poljoprivredne djelatnosti raširena u svim rajonima i da je veoma mali broj zaposlenih u poljoprivrednoj djelatnosti. Ipak, nismo sigurni da li se, kod klasifikacije zaposlenja izvan gospodarstva, kod prikupljanja podataka postupilo posve adekvatno.

Po zaposlenosti izvan gospodarstva najslabije stoji I rajon, što je bilo i za očekivati s obzirom na bolje uslove za poljoprivrednu proizvodnju i općenito slabije uslove za zaposlenost izvan gospodarstva.

Ipak, i u ovom rajonu 38,5% gospodarstava ima zaposlene izvan gospodarstva, što znači da je i u ovom rajonu došlo do snažnog porasta zaposlenosti izvan gospodarstva, iako je ta zaposlenost manja i drugog karaktera nego u drugim rajonima. Naime, broj gospodarstava sa stalno zaposlenima izvan gospodarstva iznosi 30,5%, a 8% se odnosi na povremena zaposlenja. Tako, I rajon prednjači po broju povremenih zaposlenja sa naglašenom zanatskom i kućnom radinosti, dakle, ima strukturu zaposlenosti kakvu su ostali rajoni imali ranije i koja je razvojem prevaziđena. Njega slijedi II rajon sa 7,4% povremeno zaposlenih, ali u kojemu u 1966. godini 50,6% gospodarstava ima zaposlene izvan gospodarstava, što je veoma visoko. Vjerojatno, zbog obuhvata gospodarstava, u II rajonu stepen zaposlenosti je čak povoljniji od onoga u III rajonu, što bi, ukoliko bi se pokazalo kao tačno za rajon u cjelini, predstavljalo iznenađenje (40% gospodarstava sa zaposlenim izvan gospodarstva). Od ukupnog broja za rad sposobnih članova u I rajonu 18,5% zaposlenih je izvan gospodarstva, u II rajonu 23,9%, a u III rajonu 21,1%.

Po kategorijama gospodarstava stanje zaposlenosti izvan gospodarstva pruža veoma instruktivnu sliku. Kategorija do 2 ha u svim rajonima Hrvatske pokazuje visok stepen zaposlenosti izvan gospodarstva. Procenat gospodarstava koja imaju zaposlene izvan gospodarstva kreće se od 63% u I i II rajonu i 66% u IV rajonu, do 80% u III rajonu. U ovom posljednjem, svi zaposleni izvan gospodarstva u toj kategoriji imaju stalno zaposlenje. U IV rajonu 3,6% zaposlenih ima povremeno zaposlenje, u II rajonu 8,3%, a u I rajonu procenat povremeno zaposlenih je najviši i iznosi 10,5%. Respektirajući ove razlike, može se konstatirati da je to kategorija u kojoj je oduvijek značajan

Tabela 2

*Broj za rad sposobnih članova zaposlenih izvan gospodarstva
(anketirana gospodarstva SR Hrvatske 1966. god.)*

Rajon	Kategorija gospodarstva							Ukupno	%			
	do 2 ha	2-3 ha	%	3-5 ha	%	5-8 ha	%			preko 8 ha	%	
I rajon												
Ukupan broj članova sposobnih za rad	210	100,0	73	100,0	121	100,0	96	100,0	35	100,0	535	100,0
Od toga:												
stalno zaposlenih izvan gospodarstva	52	24,7	9	12,3	9	7,4	7	7,2	—	—	77	14,4
povremeno zaposlenih izvan gospodarstva	14	6,7	4	5,4	3	2,5	1	0,1	—	—	22	4,1
zaposleni izvan poljoprivredne djelatnosti	53	25,2	9	12,3	8	6,6	6	6,3	—	—	76	14,2
II rajon												
Ukupan broj članova sposobnih za rad	253	100,0	176	100,0	216	100,0	161	100,0	56	100,0	862	100,0
Od toga:												
stalno zaposlenih izvan gospodarstva	84	33,2	48	27,3	27	12,5	15	9,3	6	10,7	180	20,9
povremeno zaposlenih izvan gospodarstva	11	4,3	6	3,4	4	1,8	4	2,5	1	1,8	26	3,0
zaposleni izvan poljoprivredne djelatnosti	84	33,2	48	27,3	27	12,5	13	8,1	6	10,7	178	20,6
III rajon												
Ukupan broj članova sposobnih za rad	26	100,0	8	100,0	24	100,0	33	100,0	4	100,0	95	100,0
Od toga:												
stalno zaposlenih izvan gospodarstva	11	42,3	3	37,5	2	8,3	3	9,1	1	25,0	20	21,0
povremeno zaposlenih izvan gospodarstva	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
zaposleni izvan poljoprivredne djelatnosti	11	42,3	3	37,5	1	4,1	3	9,1	1	25,0	19	20,0
IV rajon												
Ukupan broj članova sposobnih za rad	223	100,0	94	100,0	71	100,0	21	100,0	44	100,0	453	100,0
Od toga:												
stalno zaposlenih izvan gospodarstva	68	30,5	18	19,1	18	25,4	4	19,0	12	27,3	120	26,5
povremeno zaposlenih izvan gospodarstva	11	4,9	—	—	—	—	1	4,8	1	2,3	13	2,9
zaposleni izvan poljoprivredne djelatnosti	66	29,6	18	19,1	18	25,4	4	19,0	12	27,3	118	26,0
Ukupno SR Hrvatska												
Ukupan broj članova sposobnih za rad	712	100,0	351	100,0	432	100,0	311	100,0	139	100,0	1945	100,0
Od toga:												
stalno zaposlenih izvan gospodarstva	215	30,2	78	22,2	56	13,0	29	9,3	19	13,7	397	20,4
povremeno zaposlenih izvan gospodarstva	36	5,1	10	2,8	7	1,6	6	1,9	2	1,4	61	3,1
zaposleni izvan poljoprivredne djelatnosti	214	30,0	78	22,2	54	12,5	26	8,4	19	13,7	391	20,1

izvor zaposlenja i zarade bio izvan gospodarstva, ali koja je sada postigla takav stepen zaposlenja i prihoda izvan gospodarstva, da se, u pravilu, u ovoj kategoriji poljoprivreda pojavljuje kao dopunsko zaposlenje i dopunski izvor prihoda, pogotovo ako tome dodamo i prihode koji pritežu izvan zaposlenja (penzije, invalidnine, pomoći i sl.).

Već u narednoj kategoriji od 2—3 ha, a i svim ostalima kategorijama, nema takve sličnosti po rajonima nego se javljaju mnogo krupnije razlike u zaposlenosti po rajonima.

Dok u I rajonu kod kategorija iznad 2 ha naglo opada zaposlenost izvan gospodarstva, u ostalim rajonima taj pad je postepen. U anketiranim gospodarstvima I rajona npr. u kategoriji iznad 8 ha nema više gospodarstva koja imaju zaposlene izvan gospodarstva, a u ostalim rajonima u ovoj kategoriji zaposlenost izvan gospodarstva je čak viša od prethodne kategorije 5—8 ha. Ta činjenica odrazila se i na prosjek SR Hrvatske tako da u kategoriji preko 8 ha imamo 34,7% gospodarstava sa zaposlenima izvan gospodarstva (od čega 30,6% otpada na stalna zaposlenja), nasuprot 31,3% u kategoriji 5—8 ha (sa 25,9% stalnih zaposlenja). U kategoriji preko 8 ha, 15,2% od ukupnog broja radne snage radi izvan gospodarstva, što je više nego u kategorijama 3—5 ha i 5—8 ha. U kategoriji iznad 8 ha, 6,1% gospodarstava ima po 2 zaposlena izvan gospodarstva. S obzirom na bolje i sigurnije zarade izvan gospodarstva, a u nemogućnosti da u ovim uslovima obave poslove u gospodarstvu, pojedina gospodarstva unajmljuju jeftiniju stalnu ili povremenu radnu snagu iz sela ili izvan njega za obavljanje poslova u gospodarstvu. Da je, u pravilu, ovim gospodarstvima moguće da osiguraju izuzetan ekonomski položaj pokazuje i činjenica da zaposleni izvan gospodarstva u višim kategorijama imaju najpovoljnije kvalifikacije pa i zaposlenja sa povoljnim zaradama.

Prikazu zaposlenosti po rajonima i kategorijama dodajemo i pregled ostvarenog dohotka po članu sposobnom za rad u gospodarstvu i izvan njega, kao i o ostvarenom prosječnom dohotku po članu sposobnom za rad (tabela 3).

Podaci pokazuju da je u prosjeku SR Hrvatske dohodak po članu sposobnom za rad ostvaren u stalnom zaposlenju izvan gospodarstva viši u svim kategorijama od onoga koji je ostvaren u gospodarstvu. Isti je slučaj i po rajonima, tj. dohodak po stalno zaposlenima izvan gospodarstva znatno je viši nego u gospodarstvu. U pravilu, i po kategorijama imamo istu pojavu, ali uz izvjesna odstupanja u nekim rajonima.

Razlika između dohotka po sposobnom za rad ostvarenom u gospodarstvu i izvan njega smanjuje se idući od nižih prema višim kategorijama, a u pojedinim rajonima kod najviše kategorije gospodarstva i viši su u gospodarstvu nego u djelatnostima izvan gospodarstva. U prosjeku SR Hrvatske ostvareni dohoci po članu sposobnom za rad u kategoriji iznad 8 ha u obje djelatnosti se približuju.

U ukupnom prosjeku SR Hrvatske razlike u dohotku po sposobnom za rad iznose 2659 novih dinara godišnje, ili za 63%, ostvarenih više u djelatnostima izvan gospodarstva nego u gospodarstvu. To je veoma visoka razlika koja ukazuje koliko su zaposlenja izvan gospodarstva privlačna i ekonomski atraktivna za individualna gospodarstva i njihovu radnu snagu. Najveće razlike su u kategoriji do 2 ha, gdje iznose 4078 novih dinara godišnje, ili čak za 229% više po članu sposobnom za rad u djelatnostima izvan gospodarstva nego u gospodarstvu, a zatim se razlike smanjuju i kod najviše kategorije približno izravnavaju.

Tabela 3

Dohodak po članu sposobnom za rad u gospodarstvu i djelatnostima izvan gospodarstva u SR Hrvatskoj
(anketirana gospodarstva 1966. godine)

O p i s	Kategorija gospodarstva						Ukupno
	do 2 ha	2—3 ha	3—5 ha	5—8 ha	preko 8 ha		
<i>I rajon</i>							
Prosječni dohodak po članu sposobnom za rad	3376,56	4306,81	5085,57	4985,22	9503,71	4579,34	
Dohodak po članu stalno zaposlenom izvan gosp.	6498,17	4862,78	5982,11	3204,14		5947,25	
Dohodak po članu zaposlenom samo na gosp.	2349,19	4227,22	5013,53	5125,30	9503,71	4349,37	
<i>II rajon</i>							
Prosječni dohodak po članu sposobnom za rad	4419,96	4952,72	4065,57	4617,69	5119,61	4522,32	
Dohodak po članu stalno zaposlenom izvan gosp.	6953,32	6700,35	6439,33	7003,53	5289,33	6757,48	
Dohodak po članu zaposlenom samo na gosp.	3160,77	4297,35	3726,46	4372,58	5099,24	3932,39	
<i>III rajon</i>							
Prosječni dohodak po članu sposobnom za rad	5544,00	9040,00	4995,58	5252,70	12264,00	5892,56	
Dohodak po članu stalno zaposlenom izvan gosp.	6496,27	5271,67	3995,50	5404,33	9370,00	6642,40	
Dohodak po članu zaposlenom samo na gosp.	4915,00	8901,00	5086,50	5237,53	13228,67	5692,60	
<i>IV rajon</i>							
Prosječni dohodak po članu sposobnom za rad	5208,19	4716,08	5321,17	5849,28	4748,52	5108,85	
Dohodak po članu stalno zaposlenom izvan gosp.	8329,04	7078,94	6132,06	7268,75	6849,33	7628,67	
Dohodak po članu zaposlenom samo na gosp.	7493,07	4156,46	5045,77	5515,29	3960,72	4200,81	
<i>Ukupno SR Hrvatska</i>							
Prosječni dohodak po članu sposobnom za rad	4401,60	4847,91	4609,29	4881,68	6311,65	4741,54	
Dohodak po članu stalno zaposlenom izvan gosp.	7254,97	6674,59	6179,80	5957,59	6489,37	6857,87	
Dohodak po članu zaposlenom samo na gosp.	3167,24	4326,00	4375,28	4771,04	6283,59	4198,78	

U ukupnom prosjeku po rajonima, niži dohoci po članu sposobnom za rad ostvareni su u I i II rajonu nego u III i IV rajonu. Razlike u ostvarenim dohocima po članu sposobnom za rad od republičkog prosjeka iznose: u I rajonu 162,20 nd, a u II rajonu 219,22 nd. Osobito su visoke razlike između ostvarenoga dohotka u stalnim zaposlenjima izvan gospodarstva. U domaćinstvima I rajona ostvareni su tu najniži dohoci, ali su po zaposlenom članu u gospodarstvu dohoci najviši. (Trebalo upozoriti da je u ostvarenom dohotku u gospodarstvu uključen i novčani i prirodni dio).

U IV rajonu ostvareni su po članu sposobnom za rad najveći dohoci. Po prosječno zaposlenom članu dohoci ovoga rajona viši su za 529,51 nd od I rajona, i 686,54 nd od II rajona. Posebno su visoke razlike u dohotku ostvarenom u djelatnostima izvan gospodarstva između IV i I rajona. Po zaposlenom u IV rajonu ostvareni dohodak je za 1.681,42 nd viši nego u I rajonu.

U sadašnjim uslovima naših individualnih gospodarstava, dohodak po članu sposobnom za rad sve više ovisi o stepenu zaposlenosti bilo u gospodarstvu ili izvan njega. Bolja ili lošija zaposlenost članova individualnih domaćinstava, a sve manje veličina posjeda, odražava se na ukupan dohodak, strukturu i visinu ukupne i novčane potrošnje. Iako je uslijed djelovanja povoljne godine i mjera reforme u 1966. godini poboljšana ekonomska položaja poljoprivrednih domaćinstava, visina ukupnog a napose novčanog dijela dohotka zaostaje za onim koji su postigla mješovita gospodarstva. Zbog različitog stepena zaposlenosti po rajonima postoje i znatne regionalne razlike u visini dohotka.

Kod anketiranih gospodarstava u 1966. godini niži prosječan dohodak po domaćinstvu ostvaren je u I i II rajonu, dakle, u rajonima u kojima smo konstatairali i najslabiju zaposlenost izvan gospodarstva i najniže dohotke po zaposlenomu.

Ove karakteristične razlike ukazuju na mogućnosti i potrebu da se u pojedinim rajonima putem podizanja poljoprivredne proizvodnje podigne dohodak i zaposlenost u gospodarstvu. Navedene pojave potvrđuju da je problem zaposlenosti u individualnim domaćinstvima centralni ekonomski problem. Budući da su u novim uslovima, nakon privredne reforme, smanjene mogućnosti zapošljavanja izvan gospodarstva, što pokazuju podaci o kretanju zaposlenosti, potrebno je poduzeti mjere za povećanje zaposlenosti u gospodarstvu putem povećanja poljoprivredne proizvodnje i drugih djelatnosti u gospodarstvu. To ukazuje na potrebu smišljene društvene intervencije, i intervencije poljoprivrednih i privrednih organizacija čijem rješavanju, zbog svog ogromnog značaja, treba posvetiti punu pažnju. I nadalje čitav proces treba pomno pratiti i izučavati i nalaziti nova i adekvatnija rješenja. Bez odgovarajućih mjera i rješenja za unapređenje zaposlenosti, i nadalje će biti snažan pritisak radne snage sa sela za zaposlenjem izvan gospodarstva i sela, a to je u sadašnjim uslovima sigurno teže rješavati, nego rješenje putem odgovarajućih mjera za unapređenje poljoprivrede i djelatnosti u gospodarstvu i razvijanjem drugih zaposlenosti u selu. Razvoj zaposlenosti na selu ne predstavlja samo doprinos za bolje korištenje radnih i privrednih potencijala sela, nego predstavlja uvjet za brže promjene socijalne i privredne strukture i društvenih odnosa. Istovremeno, putem većeg zapošljavanja mogu se rješavati i neujednačenosti u dohotku koje se ispoljavaju u pojedinim rajonima u zemlji.

Summary

EMPLOYMENT OF MEMBERS OF SMALLHOLDINGS IN AGRICULTURE AND OTHER ACTIVITIES

Using figures obtained by an enquiry in 1966 which covered 750 smallholdings in 75 villages, the article analyses employment and income rates of members of smallholdings employed in agriculture and elsewhere. The article deals in particular with the existing situation according to individual categories of smallholdings and agricultural districts in Croatia.

The author finds that certain regions show considerable differences between farming conditions and the employment rate among members of smallholdings and that these differences are reflected in the rate of income per employed member and per smallholding. Mixed households, i. e. those whose members are employed both in agriculture and outside it, generally show higher employment rates and income levels than purely agricultural households. Since such households exist chiefly in regions with poor farming conditions, it is in these very regions that individual households realize a higher income at present than do those in purely farming districts.

In conditions of private farming, income per capita and smallholding in this country appears to be increasingly dependent on the level of employment and less on the actual size of smallholdings, and the author calls for suitable measures for increasing employment. He regards employment as the crucial economic question of private smallholdings, especially in purely farming districts. In this view higher employment would help to level out the existing differences between the individual regions, ensure a better utilization of the economic and working potentialities of rural districts, and help to resolve a number of related social and economic problems of agriculture and the rural population.

Резюме

ЗАНЯТОСТЬ ЧЛЕНОВ ЕДИНОЛИЧНЫХ ДОМХОЗЯЙСТВ В ХОЗЯЙСТВЕ И ВНЕ ЕГО

На основании образца с 750 единоличных хозяйств из 75 селений СР Хорватии в которых состоялась анкета 1966 г., в статье рассматривается занятость членов единоличных домохозяйств в хозяйстве и вне его. В анализе особенно выдвигается разработка состояния в отдельных категориях единоличных домохозяйств в сельскохозяйственных районах СР Хорватии.

Автор утвердил что в районах СР Хорватии существуют значительные различия в условиях для сельскохозяйственного производства и занятости членов единоличных домохозяйств, отражающиеся на различный уровень доходов по занятому члену и по домохозяйству. Смешанные домохозяйства у которых члены работают и осуществляют доходы в хозяйстве и вне его, в общем составляют более подходящую занятость своих членов и осуществляют более высокие доходы по сравнению с доходами в сельскохозяйственных районах. Ввиду того что таких смешанных домохозяйств больше в районах у которых более неблагоприятные условия для сельскохозяйственного производства, именно и них, при нынешних условиях, единоличные домохозяйства осуществляют более подходящий доход чем в сельскохозяйственных районах. Так как при условиях единоличных хозяйств в стране доход по члену и домохозяйству зависит от степени занятости, а все меньше от величины имущества, автор защищает введение мероприятий для повышения занятости.

Автор дальше считает что занятость является центральным экономическим вопросом единоличных домохозяйств, а особенно в сельскохозяйственных районах. Более высокая занятость, по мнению автора, воздействует на выравнивание региональных отличий, на лучшее использование рабочих и промышленных сил и в свою очередь способствовала бы решению целого ряда общественно-экономических проблем в сельском хозяйстве в селениях, которые в узкой связи с ними.